

La humanitat

PORTANTVEU d'ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA adherida a SOLIDARITAT CATALANA

2ª EPOCA - N° 56 - 15 d'OCTUBRE de 1946

Fundador : Lluís COMPANYS

Avui, 15 d'OCTUBRE del 1946, fa sis ANYS QUE EL PRESIDENT DONÀ LA VIDA "PER CATALUNYA".

Director : Emili VIGO PREU : 5 francs

Companys

COMPANYS a AGULLANA per Carles Pi i Sunyer

Dels darrers temps en què vàrem compatir amb Companys amistat i preocupacions, les hores que potser han deixat un ecol més profund, les més vives en el record, són aquelles que vàrem passar junts, abans de sortir de Catalunya, en el Mas Perxés d'Aullana, al redós de la serralada pirinenca. Abans havíem conviscut molts moments d'angoixa; després, en la seva vida modesta de París, sentiríem conjuntament, en parlar-ne, la tristesa d'estar lluny de la Pàtria. Però en aquelles altres hores, sabent que havíem de sortir-ne, acomplert el deure i esgotada la mesura del dolor, la línia fronterera de les muntanyes que teníem davant ens deia dels nous dolors que ens esperaven. Es en aquells dies que s'exaltà el sentiment d'emoció trasbalsada i fervor reverend per Catalunya que Companys sentí en la darrera etapa de la seva vida, i que el portà a la mort per ella amb un somriure de beatitud als llavis i un espurneig de joia als ulls. De sempre en Companys hi hagué un català de raça i de cor; però fou potser en el moment en què sentí immediata la dissort de perdre-la, quan tingué plena consciència de l'amor i el dolor de Catalunya.

Hores inoblidables, en la tristesa elegíaca i punyent de l'adéu, les passades al Mas Perxés. Sota el control dels Serveis de Cultura, la masia sòbria i senyorial estava destinada a ésser lloc de reunió dels intel·lectuals catalans, que amb tant noble i continguda dignitat marxaren a la condemna de l'exili. Però en la confusa regolfada de la festa — molt menys desordenada, però, que ho foren tants altres exodes provocats per la darrera guerra — féu que recalessin allí molts més dels que era previst que s'hi aturarien. Tothom hi trobà acull, i un boc de pa i l'escalf del foc. Amb els intel·lectuals s'hi barrejaren els polítics. El President Aguirre i l'Urujo hi passaren els darrers dies d'estada a Catalunya. L'enrenou a la casa era trepidant; la gent que s'hi hostatjava, almenys deu vegades superiors a la calculada. A la nit les habitacions estaven atapeïdes pels que maldormien apilats els uns contra els altres; als passadissos, els nous vinguts s'havien deixat anar damunt d'un tros de manta. Un parell de dames, familiars d'alguns dels aplegats, s'encarregaren amb iniciativa, resolució i encert de la direcció casolana; fou gràcies a elles que tot anà rutilant, i molt o poc la gent menjava per tornos en les taules parades a la cuina. I era allà, que en les hores de fred, gairabé tots es congregaven entorn de la vella llar pairal en una rodona de cossos cansats i rostres eixuts i la llur rogenca de les flames es reflectia en els ulls entelats ja per la tristesa.

Poques vegades en Companys mancà a aquestes vetllades, darreres hores de companyia viscudes a Catalunya. Li agradava venir a seure's a la vora del foc i prendre part en la conversa que es feia general i animada. En Companys havia escollit com a lloc retirat des d'on poder continuar quietament la seva tasca en mig del tumulte, les habitacions dels masovers. Eren d'una gran senzillesa: una cuina petita interior, amb una taula i uns bancs de fusta, i un dormitori sòrdid amb un llit de ferro. S'hi pujava per una escaleta dreta i fosca; d'ésser més de tres els que hi muntaven tenien de portar-se, amb ells, les cadires. Aquell fou el darrer centre polític que tingué la Catalunya lliure. D'allà en sortia Companys per anar a sentar-se a l'amor del foc, en aquella petita àgora rústica d'abans de l'exili. Els dies que feia bó, les hores clares de l'hivern, les passava a l'ampla eixida. Que n'era de bella la terra catalana aquells matins de gener! La masia semblava recolzada en un amfiteatre de muntanyes cobertes del verd fosc i sever de les alsines sureres. Més avall la verdor començava a suavitzar-se amb el gris platejat dels olivets. Poc a poc, i baixant dolçament, s'hi barrejaven els conreus, els rectangles dels camps, els retalls de prats, més enllà s'ageia, esfumant-se en la llunyania, la plana empordanesa, que acabava en la gran corba clàssica del golf rosinc, i més enllà encara, en l'horitzó imprecís, calitjós, del mar... Que n'era de bella Catalunya! I Companys, l'home a qui tant agradava l'enraonar, la mirava i seguia mirant-la, i no deia res; com si volgués endur-se-la amb ell, portant gravada en el paisatge interior de l'ànima la darrera visió de la Pàtria.

Més tard vaig tornar a conviure amb Companys a París. Tots els que compartiren amb ell hores penoses d'exili, saben amb la dignitat que les afrontà; saben també com sentia, i amb els seus actes demostrà sentir, l'amor a Catalunya. No era un sentiment nou, — que sempre l'havia sentit —, però era, sí, la culminació d'un procés, una esponerosa florida, que acabà lliurant-se amb les flors roges del sacrifici. Durant els darrers anys de guerra havíem pogut anar seguint la intensitat creixent del seu enamorament per la Pàtria. Era de tant que la volia que, des de l'eixida del Mas Perxés se la mirava amb emoció fervorosa, i ja des d'aleshores amb un vel melangiós d'enyorança. S'oferia tan dolça i bonica abans de deixar-la, que fins de no haver-la estimada, l'hauríem estimat per sempre. La deixàvem, però per a portar-la sempre més al cor. Som molts els que encara la hi portem. Però ell, Lluís Companys, ja no l'hi dú; ja és ell mateix pols mortal tornada en terra nostra, cor bategant de Catalunya.

DIBUIX DE JOAN REBULL

Parla un exemple per Josep CARNER

Companys encara ens parla; en la seva commo-ració li sentim una veu clara com mai més poderosa que no pas en vida.

I ens diu:

- Ara conec, al delà de la mort, que fou gran fortuna que tot el que de bo hi havia en mi es palesés, condensat i multiplicat, en l'hora de la fi.
- A Catalunya, es neix republicà o bé esguera.
- Odi per a Catalunya, tirania i misèria pe a Espanya.
- Sense justícia social, tot país es mutila así mateix.
- Catalunya voldria que totes les fronteres fessin avingudes, dibuixades pel respecte recíproc.
- En l'indret on soc, he pogut saber que els catalans professionalment acomodaticis van a parar als llims, entre els albat. I els albat mateixos se'n riuen.
- Davant la vilitat violent, la mort més afrososa és cedir.
- He avivat la sang de la nostra bandera. Catalunya tindrà govern pels segles; jo, almenys, he pagat el preu per ungrir els meus successors.

EL SENYAL AL PIT

per A. ROVIRA I VIRGILI

I
Diputats de Catalunya, els de l'antic General, porteu en les cerimònies damunt del pit un senyal.

En la vostra digna toga es destaca una gran creu; quan el poble se n'adona no se sent remor ni veu.

Senyal vermell de Sant Jordi, senyal del vell Principat; en temps de pau o de guerra, símbol de la llibertat.

En les hores de revolta — el levant contra el ponent — aquest senyal guspireja com un estel resplendent.

Si les quatre flames roges marquen l'ensenya reial, la creu de Sant Jordi mostra el poder del General.

Creu de llegenda i de glòria, creu viva dels combatents, és feta de la sang densa que raja dels pits valents.

II

President de Catalunya, el del novell General, com a lloc del teu suplici t'han triat un lloc ben alt.

No has volgut calcat que et privi de tocar el sagrat terrer; no has volgut als ulls cap bona que et privi de veure'l bé.

Al castell de les tragèdies et dreces a peu descalç; pegues la terra i la guaites entre clarors matinals.

L'oreig una veu et porta des de la plana de Vic, resó profund de la història, la veu d'un màrtir antic:

« No et maten per traïdor, ni tampoc per ser cap lladre; et maten perquè, com jo, has volgut lliure la Pàtria... ».

Trèmul, l'oficial mana al trist escamot fer foc. « Per Catalunya! » tu crides amb veu sense tremolor.

La descàrrega, impia, el teu cos ha foradat; les parpelles, piadoses, sobre els teus ulls s'han tancat.

Per les ferides obertes la noble sang ha sortit. Sobre el cor, el tret de gràcia roba i carn ha envermellit. President, quan tu mories, duïes el senyal al pit!

I el 12 d'abril del 1931, és Companys que amb la seva segura intuïció sabia preveure els fets que venien, qui és donà compte de que ha arribat el moment i proclama la República des del balcó de l'Ajuntament de Barcelona. Poc després, en el Palau de la Generalitat, Francesc Macià feia onejar les dues banderes, la nostra i la republicana que aleshores eren totes dues el símbol de la llibertat. Lluís Companys, governador de Barcelona, pren la responsabilitat de l'ordre públic. I ni el més petit desordre vé enterbolir la manifestació, malgrat les futures calúmies feixistes, la veritable natura pacífica i serena del nostre poble.

(D'una conferència del Sr. Rovira i Virgili a Montpeller).